ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ G. FEDERICO MANCINI ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 18 ΜΑΪΟΥ 1983 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Στην παρούσα προδικαστική υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται να ερμηνεύσει ορισμένες διατάξεις του κανονισμού του Συμβουλίου 1408/71, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ L 230/83 σσ. 4 επ.) υπό το φως του άρθρου 51 της συνθήκης ΕΟΚ και λαμβάνοντας υπόψη τη γαλλική κοινωνική παροχή, την αποκαλούμενη «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως». Το Δικαστήριο πρέπει, ιδίως, να κρίνει αν ο διακινούμενος εργαζόμενος μπορεί να σωρεύσει την παροχή αυτή, πλήρως ή μερικώς, με τη σύνταξη γήρατος που απολαύει σε ένα άλλο κράτος μέλος.

2. Συνοψίζω πρώτον τα περιστατικά. Ο Biagio Valentini, προσφεύγων στην κύρια υπόθεση, είναι ιταλός υπήκοος που κατοικεί στη Γαλλία. Εργάστηκε στην Ιταλία μέχρι το 1957 και απολαύει από ηλικίας 60 ετών συντάξεως γήρατος, που αποκτήθηκε κατόπιν εισφορών, ίσης προς 15 γαλλικά φράγκα (FF) ημερησίως και του καταβάλλεται από το Istituto nazionale previdenza sociale (Εθνικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας). Από την 1η Απριλίου 1963 εργάστηκε στη Γαλλία σε ένα επιπλοποιείο. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1977, σε ηλικία 63 ετών, αποχώρησε εθελοντικά από την εργασία του για να ζητήσει την «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως» από την Association pour l'emploi dans l'industrie et le commerce (Ένωση για την απασχόληση στη βιομηχανία και το εμπόριο) (στο εξής ASSEDIC) της Λυών. Η παροχή αυτή — η οποία προβλέπεται από το πρόσθεμα της διεπαγγελματικής συμφωνίας που συνάφθηκε στις 13 Ιουνίου 1977 και προσαρτήθηκε στον κανονισμό που διέπει τα ειδικά επιδόματα για τους ανέργους μισθωτούς ηλικίας άνω των 60 ετών — μπορεί να χορηγείται μέχρι την ηλικία αποχωρήσεως λόγω συνταξιοδοτήσεως (η οποία στη Γαλλία έχει, κατά γενικό κανόνα, καθοριστεί στο 65ο έτος) και συνίσταται στην καταβολή επιδόματος ίσου προς 70 % του μισθού που καταβαλλόταν κατά τους τρεις τελευταίους μήνες δραστηριότητας. Η ASSEDIC της Λυών κατέβαλε στον Valentini την αιτούμενη παροχή αφού πάντως την είχε μειώσει κατά το ποσό που αντιστοιχούσε στην ιταλική σύνταξη γήρατος.

Στις 14 Μαΐου 1980 ο Valentini άσκησε αγωγή κατά της ASSEDIC της Λυών ενώπιον του Tribunal de grande instance της Λυών ζητώντας να διαπιστωθεί ο αδικαιολόγητος χαρακτήρας της εν λόγω μειώσεως και να καταδικαστεί ο οργανισμός να του καταβάλει τα ποσά που παρακρατήθηκαν αδικαιολόγητα. Πράγματι, κατά τη γνώμη του, η συνθήκη ΕΟΚ και το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο δεν έχουν αντικαταστήσει τα διάφορα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, τα οποία εξασφαλίζουν στους πολίτες των κρατών μελών χωριστές παροχές για διαφορετικές περιόδους. Αντίθετα, η ASSEDIC θεωρεί ως πλήρως σύμφωνες προς το κοινοτικό δίκαιο τις διατάξεις της προαναφερόμενης συμφωνίας, και κυρίως, τη διάταξη που επιτρέπει να μειωθεί η «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως» κατά ποσό ίσο προς τη σύνταξη γήρατος που απολαύει ο εργαζόμενος.

1 — Μετάφραση από τα ιταλικά.

Με απόφαση της 2ας Ιουνίου 1982, το πρώτο τμήμα του Tribunal de grande instance της Λυών ανέβαλε την έκδοση οριστικής αποφάσεως και ζήτησε από το Δικαστήριο να κρίνει «αν, κατ' εφαρμογή του άρθρου 46 του κανονισμού 1408, της 14ης Ιουνίου 1971, και του άρθρου 51 της συνθήκης της Ρώμης ένας εργαζόμενος, ιταλός υπήκοος, κάτοικος Γαλλίας, δικαιούχος συντάξεως γήρατος παρεχόμενης από την Ιταλία από της συμπληρώσεως του 60ού έτους της ηλικίας του και ο οποίος απολαύει στη Γαλλία της εξασφαλίσεως πόρων κατά 70 % του ημερομισθίου του, όπως αυτό προβλέπεται στο πρόσθεμα της 13ης Ιουνίου 1977 του παραρτήματος του κανονισμού περί του συστήματος χορηγήσεως επιδομάτων στους ανέργους μισθωτούς, μπορεί να διεκδικήσει τη σώρευση της ιταλικής συντάξεως με το γαλλικό επίδομα 70 % του ημερομισθίου του, ή αν, αντιθέτως, ο γαλλικός οργανισμός ASSEDIC που του χορηγεί το επίδομα αυτό δικαιούται να αφαιρέσει από το ποσό του εν λόγω επιδόματος τα καταβαλλόμενα από τον ιταλικό οργανισμό ποσά».

3. Θα περιγράψω πρώτον την κανονιστική ρύθμιση που εφαρμόζεται στη Γαλλία.

Όπως έχω ήδη υπενθυμίσει, η «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως» για τους εργαζομένους που θέτουν εθελοντικά τέρμα στη δραστηριότητά τους μεταξύ του 60ού και του 65ου έτους της ηλικίας τους, προβλέπεται από το πρόσθεμα της συμφωνίας που συνάφθηκε στις 13 Ιουνίου 1977 μεταξύ των εργατικών συνομοσπονδιών και των ενώσεων των εργοδοτών. Τα έγγραφα αυτά έχουν τροποποιήσει και συμπληρώσει τη διεπαγγελματική συμφωνία της 27ης Μαρτίου 1972, η οποία είχε προβλέψει την ίδια παροχή για τους εργαζόμενους που απολύονται («εξασφάλιση πόρων λόγω απολύσεως») και το πεδίο εφαρμογής τους έχει επεκταθεί *erga omnes* με διάταγμα της 9ης Ιουλίου 1977 (Επίσημη Εφημερίδα της Γαλλικής Δημοκρατίας 1977, σ. 3666). Αξίζει τον κόπο να υπομνηστεί ότι το σύστημα της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως», το οποίο θα ήταν μεταβατικό και θα εφαρμοζόταν μέχρι τις 31 Μαρτίου 1979, έχει ήδη παραταθεί δύο φορές εν αναμονή της γενικής αναδιαρθρώσεως του γαλλικού συστήματος συντάξεων γήρατος.

Για να απολαύουν του πλεονεκτήματος αυτού, οι εργαζόμενοι έπρεπε να συγκεντρώνουν τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) να έχουν υποβάλει την παραίτησή τους κατά την περίοδο εφαρμογής της συμφωνίας·

β) να έχουν υπερβεί το 60ό έτος κατά την ημέρα της παραιτήσεώς τους·

γ) να δικαιολογούν 10 έτη εισφορών (από τα οποία ένα τουλάχιστον συνεχές έτος εισφορών ή δύο συνολικά έτη κατά τα πέντε έτη που προηγούνται της παραιτήσεως) σε ένα ή περισσότερα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως μεταξύ των συστημάτων που προβλέπει η συλλογική σύμβαση της 31ης Δεκεμβρίου 1958, περί συμπληρωματικής ασφαλίσεως έναντι ανεργίας·

δ) να έχουν ζητήσει το επίδομα ανεργίας που χορηγείται από το κράτος·

ε) να μη δικαιούνται πλήρους συντάξεως γήρατος που χορηγείται σε ορισμένες κατηγορίες προσώπων από την ηλικία των 60 ετών και να μην έχουν επιτύχει, μετά την έναρξη ισχύος της συμφωνίας, την εκκαθάριση μειωμένης συντάξεως η οποία χορηγείται σε ορισμένες περιπτώσεις στους εργαζομένους που δεν είναι ηλικίας 65 ετών.

Επιπλέον, οι δικαιούχοι της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως» εγγράφονται στο Agence nationale pour l'emploi (Εθνικός Οργανισμός Απασχολήσεως) αλλά απαλλάσσονται από τον περιοδικό έλεγχο και, ασφαλώς, δεν λαμβάνονται υπόψη στις στατιστικές των ανέργων που αναζητούν εργασία. Στερούνται της παροχής σε τρεις περιπτώσεις: όταν φθάνουν

σε ηλικία 65 ετών και 3 μηνών (οι τρεις αυτοί μήνες αποτελούν παράταση που έχει προβλεφθεί προκειμένου ο οργανισμός Κοινωνικής Ασφαλίσεως να διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο για την εκκαθάριση της συντάξεως), όταν ζητούν την εκκαθάριση των κεκτημένων δικαιωμάτων για τη σύνταξη γήρατος που καταβάλλεται από την κοινωνική ασφάλιση και όταν επανευρίσκουν αμειβόμενη απασχόληση.

Τέλος, ιδού η διάταξη που η εφαρμογή της από την ASSEDIC έδωσε αφορμή στην κύρια δίκη: κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, της συμφωνίας, που έχει περιληφθεί στο άρθρο 38 του προσθέματος, οι μισθωτοί οι οποίοι πριν από την παραίτησή τους είχαν εκκαθαρίσει τη σύνταξη γήρατος, ναι μεν απολαύουν της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως», αλλά μειωμένης κατά ποσό ίσο προς το ποσό της άλλης παροχής.

4. Για να απαντηθεί το ερώτημα που υπέβαλε το Tribunal de grande instance της Λυών πρέπει πρώτον να προσδιοριστεί, αφού ληφθεί υπόψη η συμβατική της προέλευση, αν μια παροχή όπως η «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως» καλύπτεται από τον κανονισμό 1408/71. Ενώπιον του εθνικού δικαστή, η ASSEDIC αμφισβήτησε την περίπτωση αυτή, τουλάχιστον σε μια πρώτη φάση· θεωρώ ότι η ένστασή της ήταν εντελώς αβάσιμη.

Πράγματι, κατά το άρθρο 1, στοιχείο ι) του κανονισμού, οι «νομοθεσίες» κοινωνικής ασφαλίσεως που το κοινοτικό σύστημα ζητεί να συντονίσει δεν περιλαμβάνουν τις «υφιστάμενες ή μελλοντικές συμβατικές διατάξεις ανεξαρτήτως του αν αυτές απετέλεσαν αντικείμενο αποφάσεων των δημοσίων αρχών» που τις καθιστούν υποχρεωτικές ή που επεκτείνουν το πεδίο εφαρμογής τους, εκτός αν ο αποκλεισμός αυτός έχει αρθεί «με δήλωση του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, που αναφέρει τα συστήματα αυτής της φύσεως επί των οποίων ... εφαρμόζεται ο κανονισμός». Όμως, με έγγραφο της 23ης Μαρτίου 1973, η γαλλική κυβέρνηση κοινοποίησε στον πρόεδρο του Συμβουλίου των υπουργών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ότι ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται... στο γαλλικό σύστημα ασφαλίσεως ανεργίας που θεσπίστηκε με την εθνική συλλογική σύμβαση η οποία υπογράφηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1968 από το Conseil national du patronat français (Εθνικό συμβούλιο γάλλων εργοδοτών) και τις εθνικές συνομοσπονδίες εργαζομένων, και η οποία έχει εγκριθεί κατ' εφαρμογή της ordonnance αριθ. 59-129, της 7ης Ιανουαρίου 1939, περί ενεργειών προς όφελος των άνεργων μισθωτών, και έχει επεκταθεί με την ordonnance αριθ. 67-580, της 13ης Ιουλίου 1967, περί εξασφαλίσεως πόρων στους ανέργους μισθωτούς (JOCE L 90 της 6. 4. 1973, σ. 1).

Μπορεί να αντιταχθεί ότι οι συμφωνίες που θεσπίζουν την «εξασφάλιση λόγω απολύσεως» και «λόγω παραιτήσεως είναι μεταγενέστερες από την κοινοποίηση αυτή. Πάντως, θεωρώ ότι οι όροι του προβλήματος δεν τροποποιούνται. Πραγματικά, εκτός από τον ειδικό χαρακτήρα της παροχής που θεσπίζουν, οι συμφωνίες του 1972 και του 1977 εντάσσονται στο σύστημα ασφαλίσεως κατά της ανεργίας που θεσπίστηκε με τη σύμβαση του 1958 ή συνιστούν απλώς επέκταση της συμβάσεως αυτής. Επομένως, δεν επιβαλλόταν να γίνει ως προς τις συμφωνίες αυτές ειδική και τυπική δήλωση· εξάλλου — και αυτό αποτελεί το αποφασιστικό σημείο — η γαλλική κυβέρνηση ανέφερε ρητώς κατά την προφορική διαδικασία ότι κατά την άποψή της οι δύο «εξασφαλίσεις πόρων» εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού.

5. Η κατάταξη της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως» προσλαμβάνει στο στάδιο αυτό αποφασιστική σημασία διότι από αυτήν εξαρτάται η επιλογή των κανόνων που διέπουν τη σώρευση

παροχών, οι οποίες καταβάλλονται στο διακινούμενο εργαζόμενο από τους οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως δύο ή περισσότερων κρατών μελών.

Υπενθυμίζω πρωταρχικά ότι για να καθορίσει το δικό του πεδίο εφαρμογής, το άρθρο 4 του κανονισμού 1408/71 απαριθμεί τους εννέα κλασικούς τομείς που αφορά η σύμβαση της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας (ΔΟΕ) «περί ελάχιστου ορίου κοινωνικής ασφαλίσεως (αριθμός 102 της 28. 6. 1952) αλλά με ελάχιστες εξαιρέσεις (οικογενειακές παροχές, επιδόματα λόγω θανάτου, και λοιπά), δεν καθορίζει τις διάφορες παροχές. Πάντως, όπως θα δούμε στη συνέχεια, το κείμενο της διατάξεως αυτής και οι ερμηνείες που έχει δώσει το Δικαστήριο παρέχουν χρήσιμα κριτήρια για το χαρακτηρισμό της επίδικης παροχής.

Το πλεονέκτημα αυτό, καίτοι πρόσφατο χορηγείται από όλα τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως όλων σχεδόν των κρατών μελών — και αυτό πρέπει να λεχθεί από τώρα — χαρακτηρίζεται ασφαλώς από την ετερογενή φύση του· πραγματικά περιλαμβάνει, στενά δυνδεδεμένα, τυπικά στοιχεία της παροχής ανεργίας και ειδικά χαρακτηριστικά της συντάξεως γήρατος. Οι παροχές γήρατος και η σύνταξη αναφέρονται στο άρθρο 4 του κανονισμού, αντιστοίχως στα στοιχεία γ και ζ της παραγράφου 1· όσον αφορά το ερώτημα ποια από τις δύο αυτές πλευρές επικρατεί επί της άλλης, είναι ερώτημα που έχει διχάσει την καθής στην κύρια δίκη, δύο κράτη μέλη και την επιτροπή. Όσοι βλέπουν στην «εξασφάλιση λόγω παραιτήσεως» μια γνήσια παροχή ανεργίας μολονότι ειδική (ASSEDIC, γαλλική κυβέρνηση) και όσοι, μολονότι της αναγνωρίζουν ετερογενή χαρακτήρα, τείνουν να την εξομοιώσουν προς μια τέτοια παροχή (Επιτροπή) επικαλούνται επιχειρήματα θεσμικού τύπου και τονίζουν ορισμένα χαρακτηριστικά της υπό κρίση παροχής.

Έτσι, οι πρώτοι αποδίδουν όλως ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι η παροχή αυτή εντάσσεται στο σύστημα ασφαλίσεως κατά της ανεργίας, η χρηματοδότησή της βαρύνει το τελευταίο αυτό σύστημα, η διαχείρισή της έχει ανατεθεί στους οργανισμούς που καταβάλουν τα επιδόματα ανεργίας και στο γεγονός ότι έχει καταστεί υποχρεωτική από τον Code du travail (Κώδικας εργατικού δικαίου) παρά από τον Code de la sécurité sociale (κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως). Οι δεύτεροι τονίζουν την ταυτότητα των αρχών που αιτιολογούν ή διέπουν τη χορήγηση της παροχής αυτής και τη χορήγηση του επιδόματος ανεργίας. Πραγματικά, οι δύο παροχές έχουν θεσπιστεί λόγω της ιδιαίτερης οικονομικής συγκυρίας· υπολογίζονται κατά τον ίδιο τρόπο (ενώ το ποσό της «εξασφαλίσεως πόρων» είναι κατά γενικό κανόνα υψηλότερο από το ποσό της συντάξεως γήρατος)· έχουν προσωρινό χαρακτήρα και αναστέλλονται όταν ο δικαιούχος επαναρχίζει να εργάζεται ή συμπληρώσει την ηλικία συνταξιοδοτήσεως.

Όμως, είναι αναμφίβολο ότι η «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως» συνδέεται με το σύστημα ασφαλίσεως κατά της ανεργίας. Θα έλεγα μάλιστα ότι ήταν συγχρόνως σκόπιμο και αναπόφευκτο να συνδέεται με το σύστημα αυτό. Σκόπιμο επειδή η συσχέτιση αυτή θα επέτρεπε να χρησιμοποιηθούν οι δομές και οι πόροι που ήδη υπήρχαν, με μικρή αύξηση των επιβαρύνσεων που βάρυναν τους εργαζομένους και τις επιχειρήσεις. Αναπόφευκτο για λόγους τόσο ιστορικούς όσο και οργανωτικούς. Προορισμένη να βελτιώσει την κατάσταση των περισσότερο ηλικιωμένων μεταξύ των απολυομένων μισθωτών και επομένως, εκείνων που μειονεκτούν στην ανεύρεση νέας απασχολήσεως, η «εξασφάλιση λόγω απολύσεως» έπρεπε αναγκαστικά να ταυτιστεί με την παροχή ανεργίας. Όμως, όπως έχω ήδη αναφέρει, η «εξασφάλιση λόγω παραιτήσεως» γεννήθηκε από την παροχή

αυτή και αποτελεί επέκτασή της στους εργαζομένους που παραιτούνται· μόνο αυτός που αγνοεί τα μέσα (ή τις ατραπούς) με τα οποία τα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως αναπτύσσονται μπορεί να φανταστεί ότι η παροχή αυτή μπορούσε να μην ακολουθήσει τη διοικητική τύχη της παροχής από την οποία προήλθε.

Παρ' όλ' αυτά, τα επιχειρήματα που έχω υπενθυμίσει δεν ανθίστανται σε μια προσεκτικότερη εξέταση της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως» και ιδίως, δεν μου φαίνονται καθοριστικά για τους σκοπούς της κατατάξεώς της. Για την εξέταση αυτή, πρέπει να ληφθεί ως αφετηρία η αρχή που το Δικαστήριο έχει πολλές φορές εφαρμόσει όταν επρόκειτο να εκτιμήσει τις παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως που έχουν θεσπίσει τα διάφορα κράτη μέλη. Οι θέσεις που αναφέρονται στα εσωτερικά δίκαια και στους εθνικούς ορισμούς — έκρινε το Δικαστήριο — δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Η παροχή πρέπει να αναλυθεί υπό το φως του κοινοτικού δικαίου και με βάση τα συστατικά της στοιχεία, κυρίως τους σκοπούς της και τις προϋποθέσεις χορηγήσεώς της (απόφαση της 6ης Ιουλίου 1978 στην υπόθεση 9/78, Gillard, Συλλογή 1978, σ. 1661, και, προσφάτως, απόφαση της 5ης Μαΐου 1983, στην υπόθεση 139/82, Piscitello, Συλλογή 1983, σκέψη 10). Πραγματικά, μόνο έτσι είναι δυνατό να προσδιοριστεί κατά εννιαίο τρόπο το πεδίο εφαρμογής των κανονισμών του Συμβουλίου.

Σε σχέση με το κριτήριο αυτό, οι λόγοι οικονομικής ή κοινωνικής πολιτικής που οδήγησαν στη θέσπιση της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως», η θέση της στο διοικητικό επίπεδο, η χρηματοδότησή της, το γεγονός ότι διέπεται από αυτόν τον κώδικα, μάλλον, παρά από έναν άλλο εμφανίζονται κατά τον τρόπο αυτό ως δεδομένα μικρής ή αμφισβητήσιμης σημασίας. Πρόκειται πραγματικά για περιστάσεις που συνήθως συνδέονται προς συγκυρίες και προς τις γαλλικές ειδικές συνθήκες ή που δεν υπάρχουν, τουλάχιστον όχι πάντα, στα συστήματα των άλλων κρατών· κατά συνέπεια, αν επιθυμούμε, όπως είναι αναγκαίο, να προβούμε σε ενιαία εκτίμηση, δεν είναι δυνατό να τις αναγάγουμε σε αποφασιστικούς παράγοντες για το χαρακτηρισμό της παροχής. Άλλοι παράγοντες πρέπει να ληφθούν υπόψη, ιδίως, οι ουσιαστικές ιδιότητες, οι ιδιότητες που είναι επομένως κοινές στα συστήματα των διαφόρων κρατών και που χαρακτηρίζουν τις δύο παροχές — σύνταξη γήρατος και επίδομα ανεργίας — μεταξύ των οποίων διαμοιράζεται η φύση της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως».

6. Εξετάζω, επομένως, τα χαρακτηριστικά αυτά. Όπως είναι κοινώς γνωστό, η σύνταξη έχει ως σκοπό να ανακουφίζει από την κατάσταση ανάγκης που η ηλικία προκαλεί στον ασφαλισμένο, μειώνοντας την *ικανότητά* του προς εργασία· αντίθετα ο κίνδυνος που καλύπτει το επίδομα ανεργίας είναι ο κίνδυνος της μη *εξευρέσεως* εργασίας. Δηλαδή, ο άνεργος δεν πλήττεται από ανικανότητα προς εργασία· αποκλείεται αναγκαστικά και, αντίθετα από το συνταξιούχο, είναι διατεθειμένος να επαναλάβει την εργασία. Η διπλή αυτή προϋπόθεση — ακούσιος χαρακτήρας, αφενός, και διάθεση ανευρέσεως εργασίας, αφετέρου — είναι το χαρακτηριστικό που διακρίνει εντονότερα και σαφέστερα τις δύο «καταστάσεις» και κατά συνέπεια τις ιδιαιτερότητες των δύο αντιστοίχων καταστάσεων. Ο συνταξιούχος μπορεί να παραμείνει στο σπίτι του ενώ ο άνεργος οφείλει να εγγραφεί στους καταλόγους των αιτούντων εργασία, να υποβληθεί σε περιοδικούς ελέγχους και να δεχθεί ενδεχόμενες προσφορές απασχολήσεως. Οι υποχρεώσεις αυτές περιλαμβάνονται σε όλα τα εθνικά συστήματα, καθώς και στο άρθρο 69 του κανονισμού 1408/71. Το ίδιο το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η τήρηση των υποχρεώσεων αυτών ήταν αναγκαία για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος παροχών ανεργίας (απόφαση της 9ης Ιουλίου 1975 στην υπόθεση 20/75, D'Amico,

Racc. 1975, σ. 891, και απόφαση της 27ης Μαΐου 1982 στην υπόθεση 227/81, Aubin, Συλλογή 1982, σ. 1991).

Εξετάζω τώρα την «εξασφάλιση πόρων λόγω παραιτήσεως» (ή, για να σεβαστώ την διατύπωση που ισχύει στις προδικαστικές υποθέσεις, μια παροχή που έχει τα χαρακτηριστικά της «εξασφαλίσεως πόρων λόγω παραιτήσεως»). Αυτό που πρωταρχικά επισύρει την προσοχή του παρατηρητή, είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η ηλικία στο σύστημα που εφαρμόζεται στην εν λόγω παροχή· διευκρινίζω ότι η ηλικία αυτή είναι ελάχιστα μόνο μικρότερη από την ηλικία της κύριας συνταξιοδοτήσεως. Εφόσον έχει συμπληρώσει την ηλικία των 60 ετών και αφού συγκεντρώνει ορισμένες προϋποθέσεις που αναφέρονται στην ασφάλιση, η συνταγματική υποχρέωση εργασίας εξαφανίζεται για να αφήσει τη θέση στο δικαίωμα αναπαύσεως. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς κάτι περισσότερο ξένο προς την κατάσταση του ανέργου και πλησιέστερο προς την κατάσταση του συνταξιούχου. Αλλά αυτό που είναι ακόμη περισσότερο εύγλωττο και όπως έχω αναφέρει πιο πάνω, αποφασιστικό, είναι η διαφορετική επίπτωση που ο παράγοντας «ακούσιος χαρακτήρας — εγγραφή στις υπηρεσίες απασχολήσεως» μπορεί να έχει επί των δύο καταστάσεων. Κατά νόμον, οι όροι «άνεργος» και «παραιτηθείς» είναι αντίθετοι· δεν μπορεί κανείς να είναι και τα δύο συγχρόνως. Η «εξασφάλιση» αντιθέτως, χορηγείται μόνο μετά την παραίτηση και δεν είναι δυνατόν εργαζόμενος να απολαύει της εξασφαλίσεως εάν δεν έχει παραιτηθεί.

Κατά συνέπεια, όπως παρατήρησε η ιταλική κυβέρνηση, βρισκόμαστε ενώπιον μιας «ανατροπής της λογικής που είναι συναφής με την κοινωνική ασφάλιση»: αντί να παρέχονται *επιδόματα* για την υποχρεωτική στέρηση εργασίας, *αμείβεται* η εκούσια παραίτηση από την εργασία. Η ανατροπή αυτή χαρακτηρίζει και τις σχέσεις — τις οποίες εξάλλου έχω καθορίσει ως γενεαλογικές — μεταξύ της «εξασφαλίσεως λόγω παραιτήσεως» και της «εξασφαλίσεως λόγω απολύσεως». Η ηλικία διαδραματίζει επίσης καθοριστικό ρόλο όσον αφορά τη μητρική παροχή αλλά αυτό δεν συμβαίνει στην περίπτωση της εκούσιας παραιτήσεως από την εργασία και αυτό αρκεί για να επαναφερθεί η παροχή αυτή στο σύστημα των παροχών ανεργίας. Έχω αναφέρει πιο πάνω ότι η εθνική θεωρία και νομολογία δεν λαμβάνονται υπόψη· πάντως, θα υποκύψω στον πειρασμό και θα αναφέρω σχετικά ένα διάσημο γάλλο ειδικό. Κατά τον Jean-Jacques Dupeyroux, η επέκταση του πεδίου εφαρμογής στους παραιτηθέντες «έχει μεταβάλει βαθύτατα τη σημασία της εξασφαλίσεως αυτής κατά το μέτρο που το δικαίωμα να απολαύουν της εξασφαλίσεως αυτής έχει αναγωριστεί σε πρόσωπα τα οποία δεν έχουν ακούσια στερηθεί την εργασία τους και δεν αναζητούν απασχόληση, επομένως, πρόσωπα που σαφώς δεν είναι άνεργοι ... Έτσι, υπό τη διατύπωση "ασφάλιση ανεργίας", είναι σαφώς το δικαίωμα να αποκτούν, από την ηλικία των 60 ετών, σύνταξη ... που έχει αναγνωριστεί στους μισθωτούς» *Droit de la sécurité sociale*, 8η έκδοση, Παρίσι, 1980, σ. 1158).

Πάντως, το στοιχείο που επικαλείται ο Dupeyroux δεν είναι το μόνο που συνηγορεί στο να γίνει δεκτό ότι πρόκειται για «δικαίωμα συντάξεως». Η παροχή αυτή έχει και άλλα χαρακτηριστικά που συνηγορούν υπέρ της απόψεως αυτής: έτσι, οι προϋποθέσεις ως προς τις περιόδους ασφαλίσεως είναι περισσότερο αυστηρές — δέκα έτη έναντι τριών μηνών εργασίας — από εκείνες που προβλέπονται για τα επιδόματα ανεργίας, καθώς το γεγονός ότι, κατά το νόμο της 28ης Δεκεμβρίου 1979, το ύψος της εισφοράς και οι παροχές ασφαλίσεως κατά ασθενείας είναι πανομοιότυπες για τους παραιτηθέντες που απολαύουν των «εξασφαλίσεων» και για τους συνταξιούχους υπό την αυστηρή έννοια του όρου· τέλος, μπορώ να αναφέρω υπό την έννοια αυτή το γεγονός ότι η «εξασφάλιση λόγω παραιτησεως» υπόκειται στο φόρο εισοδήματος, πράγμα που είναι τυπικό χαρακτηριστικό της συντάξεως και που είναι εντελώς ξένο προς το επιδομα ανεργίας.

Ασφαλώς, το σύνολο αυτό των στοιχείων δεν μπορεί να εξαλείψει τα επιχειρήματα της ASSEDIC της γαλλικής κυβερνήσεως και της Επιτροπής, ή κάθε άλλο επιχείρημα που μπορούσε ακόμη να προβληθεί υπέρ της ίδιας απόψεως (για παράδειγμα, η αναλογία μεταξύ της καταστάσεως του παραιτηθέντος που απολαύει της εξασφαλίσεως και της καταστάσεως του ανέργου, κατά το μέτρο που και οι δύο έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την ασφαλιστική τους κατάσταση για τους σκοπούς της συντάξεως γήρατος). Όπως έχω ήδη αναφέρει στην αρχή, η «εξασφάλιση λόγω παραιτήσεως» είναι θεσμός ετερογενής και έχει όλες τις ιδιότητες του χαρακτήρα αυτού. Πάντως, ο νομικός που αντιμετωπίζει φαινόμενα του είδους αυτού, πριν να υποταχθεί και να κάμνει λόγο για *tertium genus,* έχει την υποχρέωση να εκτιμήσει τα αντιφατικά χαρακτηριστικά τους. Αν λάβω υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου, δεν θα διστάσω στην προκειμένη περίπτωση να ταχθώ υπέρ της απόψεως η οποία εξομοιώνει την «εξασφάλιση λόγω παραιτήσεως» με σύνταξη γήρατος.

7. Στο σημείο αυτό, εναπομένει να εξακριβωθεί ποια θα είναι η επίπτωση στον εθνικό κανόνα μη σωρεύσεως της κατατάξεως της παροχής αυτής στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ, του κανονισμού 1408/71· με άλλα λόγια, πρέπει να τεθεί το ερώτημα αν ο εργαζόμενος που ευρίσκεται στην κατάσταση του Valentini δικαιούται το σύνολο της «εξασφαλίσεως λόγω παραιτήσεως» ή δικαιούται μόνο ένα ποσό μειωμένο κατά τη σύνταξη γήρατος που του χορηγείται από την Ιταλία.

Το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί επί της σωρεύσεως παροχών της ίδιας φύσεως. Πραγματικά, το Δικαστήριο έκρινε ότι «εφόσον ο εργαζόμενος απολαύει συντάξεως δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας μόνο, οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 δεν εμποδίζουν την πλήρη εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων και των κανόνων μη σωρεύσεως . . ., νοουμένου ότι αν η εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη του συστήματος του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71, οι διατάξεις του άρθρου αυτού πρέπει να εφαρμοστούν (αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 1978 στην υπόθεση 98/77, Schaap, και στην υπόθεση 105/77, Boerboom-Kersjes, Racc. 1978, σελίδες 707 και 717). Ο ενδιαφερόμενος τελικά έχει το δικαίωμα να εισπράξει την υψηλότερη παροχή, υπολογιζόμενη βάσει του άρθρου 46 και των διατάξεων που το συμπληρώνουν, δηλαδή, όσον αφορά τις ρήτρες μη σωρεύσεως, τις διατάξεις του άρθρου 12, παράγραφος 2. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού είναι καλώς γνωστές. Οι ρήτρες αυτές εφαρμόζονται εις βάρος του δικαιούχου εκτός αν πρόκειται για «παροχές της ίδιας φύσεως . . ., γήρατος . . ., που καταβάλλονται από τους φορείς δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών».

Όμως, πρόκειται γι' αυτήν ακριβώς την περίπτωση. Κατά συνέπεια, η ρήτρα μειώσεως που περιλαμβάνεται στο άρθρο 38 του προσθέματος της 13ης Ιουνίου 1977 δεν μπορεί να έχει εφαρμογή σε εργαζόμενο όπως ο Valentini. Το αποτέλεσμα αυτό δεν μπορεί να τροποποιηθεί λόγω του άρθρου 36, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71. Πραγματικά, και το άρθρο αυτό περιέχει μια ρήτρα μη σωρεύσεως, αλλά στην προκειμένη περίπτωση κοινοτικής φύσεως· πάντως, το Δικαστήριο έκρινε τη ρήτρα αυτή ασυμβίβαστη προς το άρθρο 51 της συνθήκης ΕΟΚ, κατά το μέτρο που συνεπάγεται του περιορισμό των δικαιωμάτων τα οποία οι ενδιαφερόμενοι απολαύουν ήδη από την απλή εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας (απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 1975 στην υπόθεση 24/75, Petroni, Racc. 1975, σ. 1149).

Θεωρώ ότι η ερμηνεία αυτή είναι πλήρως σύμφωνη με τους σκοπούς του κανονισμού και ότι ακόμη απορρέει έμμεσα από τις αιτιολογίες του (βλ. την έβδομη και όγδοη

αιτιολογική σκέψη του προοιμίου). Αντίθετα, υπάρχουν και εκείνοι που αμφισβητούν την ερμηνεία αυτή παρατηρώντας ότι «εισάγει αντίστροφη διάκριση», δηλαδή, ευνοεί τους εργαζόμενους οι οποίοι, επειδή έχουν απασχοληθεί σε διάφορα κράτη μέλη, καταλήγουν να εισπράττουν παροχές συνολικά υψηλότερες από τις παροχές που απολαύουν οι εργαζόμενοι οι οποίοι πάντοτε απασχολούνταν στην ίδια χώρα. Αλλά — το ίδιο το Δικαστήριο το έχει δεχτεί — δεν υπάρχει διάκριση όταν αντιμετωπίζονται κατά τρόπο άνισο διαφορετικές καταστάσεις, όπως είναι κατά γενικό κανόνα η κατάσταση των διακινούμενων εργαζομένων και η κατάσταση των προσώπων που παραμένουν στη χώρα τους (απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 1977, υπόθεση 22/77, Mura, Racc. 1977, σ. 1699). Εν πάση περιπτώσει, είναι γεγονός ότι το πλεονέκτημα που απολαύουν ενδεχομένως οι πρώτοι δεν βαρύνει το Δικαστήριο· αν υπάρχει σχετική ευθύνη, η ευθύνη αυτή βαρύνει εκείνους που δεν έχουν θεσπίσει ένα κοινό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως ή δεν έχουν ακόμη προβλέψει την εναρμόνιση των υφιστάμενων εθνικών συστημάτων.

8. Για όλες τις προηγούμενες σκέψεις προτείνω στο Δικαστήριο, στο ερώτημα που υπέβαλε το πρώτο τμήμα του Tribunal de grande instance της Λυών με απόφαση της 2ας Ιουνίου 1982, που εξέδωσε στο πλαίσιο της διαδικασίας που θέτει αντιμέτωπο τον Biagio Valentini προς την ASSEDIC της Λυών, να απαντήσει ως εξής:

«α) Πρέπει να θεωρηθεί ως "παροχή γήρατος" η χρηματική παροχή που χορηγείται στον εργαζόμενο, ο οποίος παραιτείται μετά από ορισμένη ηλικία, μέχρι τη συνταξιοδότησή του και που δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι ο εργαζόμενος ευρίσκεται στη διάθεση των υπηρεσιών απασχολήσεως του αρμόδιου κράτους. Η παροχή αυτή εμπίπτει κατά συνέπεια στις διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο γ, του κανονισμού 1408/71 και, επομένως, στην περίπτωση αυτή έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του κεφαλαίου 3 του εν λόγω κανονισμού.

β) Όταν ο εργαζόμενος απολαύει συντάξεως βάσει της μόνης εθνικής νομοθεσίας, οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 δεν εμποδίζουν την πλήρη εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στον εργαζόμενο, συμπεριλαμβανομένων και των ενδεχομένων κανόνων περί μη σωρεύσεως, υπό τον όρο ότι, αν η εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής αποδεικνύεται λιγότερο ευνοϊκή για τον εργαζόμενο από εκείνη του συστήματος του άρθρου 46 του κανονισμού 1408/71, θα πρέπει να εφαρμοστεί το τελευταίο αυτό άρθρο και οι σχετικοί με το άρθρο αυτό κανόνες. Κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, οι διατάξεις περί μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως που περιέχονται ενδεχομένως στην εθνική νομοθεσία δεν εφαρμόζονται στην περίπτωση εργαζομένου που απολαύει παροχών γήρατος εκ μέρους δύο ή περισσοτέρων κρατών μελών.»